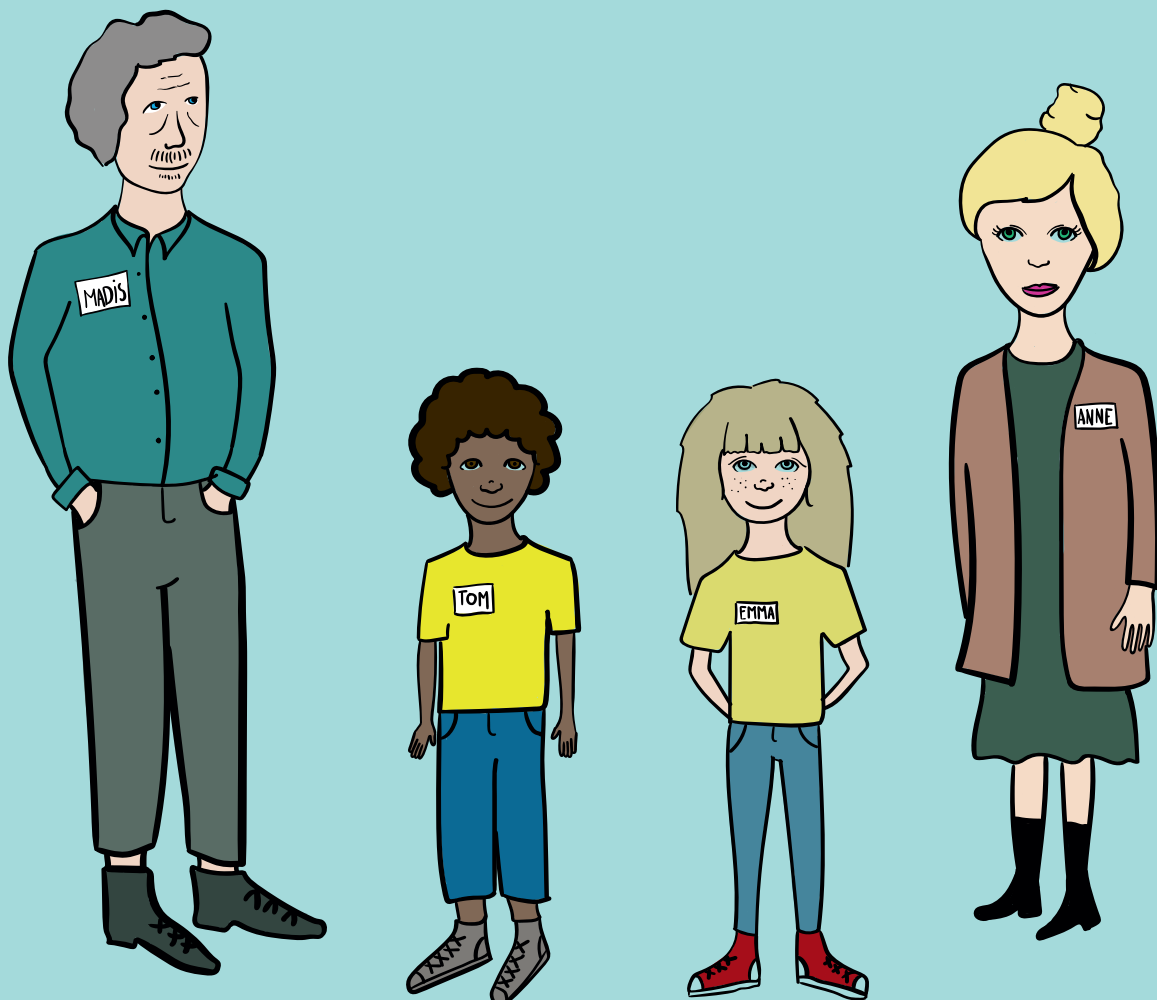

Kaja Plado

SOOVITUSED INIMESEÕPETUSE DIGIMATERJALIDE KÄSITLEMISEKS

LIHTSUSTATUD ÕPPETASEME 5. KLASSIS

SOOVITUSED INIMESEÕPETUSE DIGIMATERJALIDE KÄSITLEMISEKS LIHTSUSTATUD ÕPPETASEME 5. KLASSIS

Käesolev õppematerjal inimeseõpetuse aine oodatavate õpitulemuste saavutamiseks koosseneb digiõpikust ja väljaprintitavatest töölehtedest.

Õppematerjal on mõeldud kasutamiseks õpetaja ja õpilase koostöös. Hetkel kehtivas lihtsustatud õppekava kooliastmete jaotuses kuulub 5. klass teise kooliastmesse.

Õppematerjali loomisel on arvestatud põhikooli lihtsustatud riiklikus õppekavas märgitud üld- ning ainealaseid pädevusi. Õppematerjali digiõpiku vorm toetab üldpädevuste (digi-pädevuste) arendamise eesmärki, mis loob aluse kaasaegse infotehnoloogia paremaks kasutamiseks laiemalt kui vaid õppeülesannete täitmiseks.

Digitaalne õppematerjal on suuremal või vähemal määral interaktiivne, sisaldades asja-ja teemakohaseid tekste, graafilisi ja multimeediumi elemente. Lisatud on teemakohased videod ja animatsioonid. Täpsemad juhised, kuidas digimaterjale tehniliselt kasutada, saab opiq.ee lehelt. Nimetatud keskkonnas töötamine erineb pabermaterjalide kasutamisest oluliselt. Nii näiteks võimaldavad digiülesanded saada lapsel kohest tagasisidet oma töö õnnestumise/ebaõnnestumise kohta ning vigu kohe parandada. Seejuures tuleb õpetajal kindlasti suunata ülesannete täitmist. Näiteks korraldus „Märgi lause“ eeldab lauses kõikide sõnade märkimist, st klikata tuleb iga sõna peal eraldi. See on harjumatu ja võib esialgu segadust tekitada. Loodetavasti paranevad tehnilised võimalused järk-järgult ja vastamist saab tulevikus lastesõbralikumalt korraldada. Samas on vormistuses selgeid signaale, mida õpetaja saab arvestada. Nimetagem näiteks taustavärve, millel on oma kindel tähendus.

Digitaalne õppematerjal lihtsustatud õppes ei ole ainuke õppetundi täitev ja õpilase iseseisvaks tööks mõeldud materjal. Seda saab kasutada vaid õppetunni ühe osana uue teema tutvustamisel või omandatud teadmiste kinnistamisel. Seega on digitaalne õppematerjal mõeldud kasutamiseks integreeritult mingi teise materjali (õppematerjal paberkandjal või tahvilil) või meetodiga (õuesõpe, praktiline tegevus jm) ning eeldab tihedat koostööd õpetajaga. Digimaterjali juurde kuuluvad ka PDF-vormingus töölehed, mida õpetaja saab välja printida ja lastele jaotvarana kätte anda. Eriti soovitatav on teha õppetekstide väljaprinte, et tekiks võimalus tekstide põhjalikumaks töötlemiseks, sh olulise info markeerimiseks vms. Sageli tekib õpetajal vajadus või soov luua tekste või täiendavaid, õpilase individuaalseid vajadusi arvestavaid ja/või kohandatud töölehti. Opiqu platvorm võimaldab neid olemasolevasse materjali lisada.

Õpilaste kõne piiratuse ja tunnetustegevuse eripära arvestamine

Lihtsustatud õppele suunatud õpilaste tähelepanu ja taju maht on eakaaslastega võrreldes tunduvalt väiksem. Samaaegselt tajuvad nad vähem objekte, mille tõttu on raskendatud orienteerumine ülesandes. Nimetatud eripära avaldub situatsioonidest ja süžee-piltidest terviklike kujutiste loomises, kõnelised eripärad raskendavad eneseväljendust. Õppetööd korraldades on vaja arvestada laste taju iseärasusi ning selle arengut teadlikult suunata. Lihtsustatud õppekava alusel õppivad lapsed märkavad iseseisval analüüsimisel objekti tunnuseid piiratult, ei lähtu rühmitamisel olulistest tunnustest, vaid keskenduvad ebaolulisele, vajavad võrdlemisel sarnasuste ja erisuste sõnastamisel abi. Visuaalse materjali (pildid, videod, filmid) kasutamine vajab tervikliku tajupildi tekkimiseks ja mõistmiseks kindlasti koostööd juhendajaga.

Tulenevalt õpilaste psüühika ja kõne arengu spetsiifikast on töös õpilastega vaja arvestada teatud üldisi, ainest sõltumatu **rõhuasetusi**. Lihtsustatud õppekavas on need põhimõtted välja toodud kooliastmete kaupa. Oluline on jälgida eelmise klassi tulemusi ja töö spetsiifikat, et seejärel sujuvalt tõsta töö keerukust. Raskusastme varieerimiseks muudetakse materjali, õpilase iseseisvuse astet ja/või õppeprotsessi (sh pedagoogi osalemise mahtu, abivahendeid).

Oluline on arvestada ka püsivate õpiraskustega õpilaste kognitiivset arengutaset. Nimetatud vanuses hakkab õpilastel juhtivaks tunnetusprotsessiks kujunema mälu, vähehaaval hakkab arenema elementaarne verbaalne mõtlemine. Kujunev sisekõne soodustab õpitegevuse kavandamist-reguleerimist, mistõttu saab lihtsamatel juhtudel teadvustada orienteerumist ülesandes ning planeerida oma tegevust. Selles vanuses toetavad õpilaste tegevust mitmesugused algoritmid, oluliseks muutub enesekontrollioskuste kujundamine. Õpioskuste omandamise seisukohalt on oluline ka tegevuse refleksioon, mille kvaliteet sõltub samuti ka sellest, kuidas õpilane suudab end verbaalselt väljendada.

Oodatavate õpitulemusteni jõutakse samm-sammult, toetudes varasemates klassides saavutatud teadmistele ja oskustele. Oluline on õpetaja-õpilase koostegutsemine, kuid ka õpilaste omavaheline koostöö. Õpetaja ülesandeks on jaotada tegevused rollimängudes või õppesituatsioonides mitme isiku vahel. Praktilist tegevust tuleb saata laste aktiivse kõnega, milleks kasutatakse suunavaid repliike ning küsimusi (*Mida tegid? Mida hakkad tegema?*), harjutatakse iseenese ja kaaslaste tegevuse kommenteerimist, toimingu verbaliseerimist pärast selle sooritamist ja elementaarset planeerimist. Laste verbaalset aktiivsust tõstetakse pidevalt, kõneliselt nõrgemad lapsed võivad piirduda õpetaja lause/väite kordamisega. Töö käigus õpetatakse märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise, harjutatakse etiketikäitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

Ühistegevuse põhjal antakse objektiivne motiveeriv tagasiside lapse ja kogu rühma tegevusele ning saavutustele. Inimeseõpetuse tundides õpitut rakendatakse teiste ainete tundides ja vabal ajal.

Kuna inimeseõpetus on tihedalt seotud suhtlemise ja eesti keele oskusega, peab õpetaja kindlasti arvestama ka eesti keele ainekava nõudeid. Jälgida tuleks ka 4. klassi eesti keele ainekava. Õpetaja kõne, töökorralduste ning kasutatavate tekstide sõnastused ei tohiks nendest nõuetest ette minna. Üldjuhul on õppematerjalides püütud hoiduda raskemini mõistetavatest grammatilistest vormidest (näiteks: *-des*, *-mata*, *-mine*, *-kse*), mida ainekava järgi õpitakse alles 6.–7. klassis. Lihtsustatud õppe teise kooliastme õpilane mõistab ja kasutab üldjuhul kuni kuuesõnalist lihtlauset, milles on kasutatud talle tuttavat sõnavara ning mis ei sisalda keerulisi grammatilisi muutevorme. Nimetatud taseme ületamisel on suur oht, et õpilastele jääb arusaamatuks materjal, mis oleks lihtsamal sõnastuses olnud neile mõistetav.

Arvestades lihtsustatud õppekava järgi õppivate õpilaste kõne madalat arengutaset ning üldmalt nappi lugemisoskust, on käesolevas materjalis õppetekstid lühikesed. Tekste esitatakse nii lugemiseks kui ka kuulamiseks. Lugemiseks mõeldud tekstide puhul võiks õpetaja vahel kaaluda ka ettelugemist ja jätta iseseisev lugemine paremate oskustega lugejatele. Ainekavast nähtub, et teksti mõistmiseks vajalike lugemistehniliste oskusteni peaksid lihtsustatud õppe õpilased jõudma 6. klassi lõpuks. Siiski on otstarbekas ka kesisema lugemisoskusega õpilastel kujundada lihtsamate teabetekstidega töötamise oskusi, andes ülesandeid info otsimiseks lühemast tekstiosast. Sel eesmärgil tuleks tekstide esitamisel eelistada PDF-versioonis väljaprinte.

Sõnavara piiratuse tõttu jäävad lapsed raskustesse ainealaste terminite või ka teiste, kõnes vähem kasutatud sõnade mõistmisel. Nende semantiseerimiseks tuleks õpetajal korraldada klassis õppesituatsioon või anda praktiline ülesanne, mille abil sõna tähendus õpilastele mõistetavaks muuta, illustreerida olukorda pildi või fotoga. Verbaalsest selgitusest on nendel lastel sageli raske aru saada.

Arutluse märk ülesande juures tähistab õpetaja poolt suunatud vestlust. Kuna õpilased on enamasti kõneliselt passiivsed ega suuda tavaliselt vestlust jätkata, oleks küsimustele vastamiseks otstarbekas õpilastele ette anda näiteks lausete algused või muud olulised märksõnad.

Ettevaatlik tuleks olla vanasõnade ja kõnekäändude kasutamisega teemat kokkuvõtval või üldistaval eesmärgil. Kui nende kasutamine tundub siiski vajalik, peab arvestama võimalusega, et lapsed kuulevad neid esimest korda. Sellisel juhul tuleb kindlustada arusaamine, vastandades näiteks väljendi konkreetne ja ülekantud tähendus pildimaterjali abil, näidates ära ülekande olemus (*valel on lühikesed jalad = lühikeste jalgadega ei suuda keegi kaua ja kaugele joosta*).

Õppesisu ja oodatavad õpitulemused 5. klassis

Alljärgnevalt esitatakse ülevaade õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest. Teises kooliastmes tehtavast tööst tervikpildi tekkimise huvides on toodud ära ka need tulemused, mis on eeldatavasti saavutatud 4. klassis ning millele saab toetuda. Kõrvutades sama valdkonna õpitulemusi eri klassides, näeb õpetaja, millele ta loota võib või mis teadmisi/oskusi kindlustama peaks. Mitme klassi õpitulemuste võrdlemisel selguvad paremini ka edasiliikumise väikesed sammud, mis on õpiraskustega laste õpetamise korraldamise üks põhiprintsiipideid. Täpsemalt on soovitatav tutvuda materjalidega aadressil

https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1281/2201/0014/VV182_lisa1.pdf#

Tööraamatu formaadis koostatud õppevahendis on materjali kindlasti rohkem kui 35 õppetunni jaoks. Materjali mahukus on taotluslik. Sõltuvalt vajadusest võib mõnda teemat käsitleda mitme tunni jooksul, see peab võimaldama õpetajal tööd klassis diferentseerida, anda koduseid ülesandeid vms. Tuleb rõhutada, et lihtsustatud õppekava alusel õppivad 5. klassi lapsed selle materjaliga iseseisvalt töötada ei suuda. Nad vajavad pidevalt tuge ja suunamist. Seda tuleb silmas pidada ka siis, kui antakse materjali koduseks tööks – lapsed peavad selleks saama detailse juhendi ja võimaluse lahendada ülesannet ka arvutit kasutamata.

1. Käitumine ja suhtlemine (14 tundi)

Allteemad. Mina: olulisemad isikuandmed, meeldivad ja ebameeldivad tegevused; sarnasused ja erinevused võrreldes eakaaslastega. Enesetutvustamine dialoogis, arvestades vestluspartneri vanust (eakaaslane, täiskasvanu). Suhtlemine võõrastega; kellele milliseid isikuandmeid võib avaldada.

Igapäevased suhtlussituatsioonid kodus ja koolis (positiivsed-negatiivsed ettepanekud, konfliktid jne): hindamine (tingimused, põhjus, tagajärg); suhtlemiseesmärkide mõistmine (käsk, korraldus, palve, keeld, teave jne). Vägivaldse (füüsiline, vaimne) käitumise äratundmine, käitumine ohvri ja pealtnägijana.

Abivalmidus (vanad inimesed, nooremad kaaslasted, erivajadustega inimesed): abivajaja märkamine ja abi pakkumine, abistamine. Abi vajaduse ja enda võimaluste hindamine abi pakkumisel.

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;	märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes; selgitab, milliseid enda andmeid võib sõpradele või võõrastele avaldada, kirjeldab isikuandmete avaldamisega seotud ohtusid ^{*1} ;
väärtustab iseennast ja teisi, väärtustab oma soolist kuuluvust;	
osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (<i>teade-teade</i>);	osaleb koostegEVuses eri tüüpi dialoogides (<i>teade-küsimus-vastus</i> jne);
analüüsib ühisvestluses situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumisaktide ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;	kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; kirjeldab plaanile toetudes ning analüüsib ühisvestluses oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumisakte (<i>soovid, tingimused, põhjus, tagajärg</i>);
jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid; tunneb õpituatsioonis konfliktsituatsiooni ning mõistab, millistel juhtudel on vajalik sellest täiskasvanule/õpetajale teatada.	väärtustab suhtes abivalmidust, märkab abivajajat ning pakub võimalusel oma abi*; demonstreerib õpituatsioonis käitumist vägivalda märkamise korral*; demonstreerib õpituatsioonis käitumist vägivalda ohvriks sattumise korral*.

¹ Lisatud õpitulemused, ei kajastu põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava inimeseõpetuse ainekavas.

Soovitused teema käsitlemiseks

Inimeste tegevuste ja arvamuste võrdlemisel on vajalik teadvustada nii erinevusi kui ka sarnasusi. Tähtis on kujundada tolerantsust, teadmist, et eri vaatenurkadest võib probleem erinevalt paista ja sellega seoses inimesed ka erinevalt toimida. 5. klassis tuleb arutluse käigus rõhutada kõike positiivset, väärtustades erinevusi ja tõstes lapse enesehinnangut. Kuna teadaolevalt on sel etapil laste kõne väga piiratud, on otstarbekas arutelu vajalikke väljendeid õpilastele valikuks ette anda. Töö peab toetama üldisi kõnearenduslikke ja korrektsioonilisi eesmärgi.

Töö dialoogiga toetub oskusele osaleda vestluse lihtsamates vormides (*küsimus-vastus; teade-küsimus; kutse koostegevusele, sellega nõustumine või sellest loobumine*), mida harjutati juba 3. klassis. 4. klassis lisandus dialoog *teade-teade*. Kujunenud oskustele lisandub 5. klassis *teade-küsimus-vastus* dialoog. Suhtlemisoskuse kujunemiseks ei piisa vaid kindlate väljendite äraõppimisest. Nagu arutluste puhul, sobib ka dialoogi harjutamisel lastele ette anda väljendeid või repliike alustavaid sõnu, mille hulgast õpilane ise sobiva valiku teeb.

Vajalik on arutleda ka selle üle, mis peitub öeldu taga (tagamõte, tegelik eesmärk, varjatud teave). Teadvustada tuleb ka oma vastusreplike mõju suhtluspartnerile. Suhtlemisoskuse kujundamisest saab täpsemalt lugeda K. Karlepi artiklist „Suhtlemine ja kirjaliku dialoogi analüüs“.

Käitumisaktidele antava hinnangu aluseks saab lisaks emotsionaalsele hinnangule (meeldib / ei meeldi) olla ka õige/vale printsiip. Kujundatakse oskust hinnata käitumist kasulikuks/kahjulikuks, see sõltub hindajast (kelle kasulik, kellele mitte).

Kirjeldamine kui spetsiifiline tekstiloomine selles vanuses õpilastele veel jõukohane ei ole. Tulemus on saavutatud, kui õpilane taastab sündmuse tegevused õiges järjekorras või nimetab sündmuse põhjust/tagajärge.

2. Inimene ja tervis (12 tundi)

Allteemad. Meeleelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsmis-, kompimiselund) ülesanded, tervishoid. Erivajadustega inimesed (meeleelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid.

Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine.

Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid). Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas, Eesti tuntumad sportlased. Piisava une ja puhkuse vajalikkus. Valikud toitumisel.

Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral.

Uimastid: tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja käitumisele. „Ei“ ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
kirjeldab õpilase tervist tugevdavate ja nõrgestavate tegurite ja harjumuste mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;	selgitab meeleelundite ülesandeid ja tervishoiu*; kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi ning teab hoolitsematuse tagajärgi; kirjeldab oma enesetunnet küsimustele toetudes*;
eristab, millised toidud on tervisele kasulikud*; kirjeldab esmaseid ravivõtteid külmetuse korral*; demonstreerib õpituatsioonis esmaabi lihtsamate vigastuste puhul*.	kirjeldab uimastite (alkoholi ja tubaka) mõju õppimisvõimele ja käitumisele; demonstreerib õpituatsioonis uimastite tarvitamisest keeldumist; demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põletuse, külmumise ja minestuse korral*.

Soovitused teema käsitlemiseks

Inimese meeleelundite ülesannete ja nende kahjustuste selgitamiseks sobivad praktilised tegevused klassis (kinnisilmi orienteerumine ruumis, vahendi leidmine kotist kompimise abil, õpetaja jutu jälgimine kõrvaklappidega, st suult lugemine vms). Vajalik on rõhutada meeleelundite tervishoidu, tutvustada kompenseerimisvahendeid, kõrvalise toetamise võimalusi.

Väga selgelt peaks rõhutama, et alkohol, tubakas ja näiteks kanep on meelemürgid. Uimastite tarvitamise tagajärgede tutvustamisel tuleks kujundada hoiak nendest loobumiseks. Selgitust vajaks ka sõltuvuse väljakujunemine ning sõltlase enesetunne, kui ta uut doosi kiiresti ei saa.

Klassis saab korraldada õppesituatsioone, kus tuleb pakkujale ära öelda. Vaja oleks analüüsida ka sellist elulist olukorda, kus keegi pakub midagi proovida, tegelikult õpilane seda teha ei taha, aga ära öelda mitmesugustel põhjustel ka ei julge.

Teema käsitlemiseks võiks õpetaja abi saada ka aadressilt <http://noored.alkoinfo.ee/mis-on-alkohol/kuidas-alkohol-mojub/>

Esmabi andmise teemat käsitledes tuleb rõhutada, et ravimite võtmine peab toimuma vaid täiskasvanu kontrolli all. Kodusest esmaabikapist peab aga kiiresti olema võimalik leida siidemeid ja plaastreid, mille abil sulgeda verejooksu endal või kaaslasel. Sagedasemad probleemid, millega teismelised veel kokku võivad puutuda, on minestamine või temperatuuriga seotud kahjustused (põletus, külmumine). Seetõttu tuleks anda käitumisjuhiseid ka nende olukordade tarbeks.

3. Perekond ja kodukoht (8 tundi)

Allteemad. Elu maal ja linnas, kodukoha eluolu (levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms). Kodukoha rahvariided, rahvariide kandmine tänapäeval ja minevikus. Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms).

Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määratlemine ühisvestluses, sarnasused-erinevused kaasteluga). Pühad ja kombed (ülestõusmispühad, karjalaskepäev, jüripäev, hingedepäev).

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus; väärtustab oma kodukohta, nimetab kodukoha rikkusi ja tunneb ära sümbolid; hoiab koolis ning kodus puhtust ja korda; kirjeldab pühade tähistamise kombeid oma perekonnas.	võrdleb eluolu maal ja linnas*; kirjeldab ühisvestluses oma kodukanti*; tunneb ära kodukoha rahvariided*; kirjeldab kodukoha traditsioonilisi üritusi*; kirjeldab ühisvestluses oma pere traditsioone ja pühade tähistamist.

Soovitused teema käsitlemiseks

Pere teema võib osutuda tundlikuks. Tänapäeval on peremudeleid väga erinevaid ja õpetajal on vajalik tunda oma laste sotsiaalset tausta, et mitte vääratada ja tahtmatult kedagi solvata. Järelkult sõltub teemakäsitus väga suurel määral konkreetsetest oludest ja tingimustest.

Seoses andmekaitsega ei pruugi õpetajad kõiki fakte teada. Mõni pere ei soovi erinevatel põhjustel avaldada oma pere suurust, lapse õe/venna või vanavanemate nimesid. Neid erisoo ve tuleb arvestada ja luua lastele kujutluspilt väljamõeldud pere baasil. Hoiduda tuleb traditsioonilise pere nimetamisest õigeks perekaks, kuna see võib riivata teisi variante, kes saavad signaali vastanduseks – teised on ebaõiged.

Selgitamist vajab kindlasti väljend *on kodune*, mis võib märkida töötut inimest, haiget, kodus (kodukontoris) palgatöö tegijat, pensioneerunud pereliiget, vanemapuhkusel olijat vms. Samuti tuleb tutvustada koduseid töid, mille eest keegi palka ei maksa, kuid mis ometi väga vajalikud on.

Kodumaa teemat käsitledes on oluline isamaa- ja kodukohaarmastuse ning hoiakute kujundamine läbi väärtuskasvatuse. *Kodumaa* ja *rahvas* võivad mõistetena õpilaste jaoks liialt abstraktseks jääda. Seetõttu on oluline, et teemat käsitledes aktiveeritaks õpilaste teadmised enda lähiümbrusest (nt aktiveeritakse esmalt teadmised sellest, kus me elame) ning kogemustest. Oluline on, et õpilane tunneks ära oma koduriigi sümboolika, eristaks seda naaberriikide hümnist, lipust, vapist. Väga tänuväärne materjal selle teema käsitleluses on videod ja fotod näiteks lipu heiskamisest Toompeal 24. veebruaril, rahvusvahelistest spordisündmustest, kus lehvivad teiste seas ka Eesti lipud ning eestlaste võidu korral mängitakse Eesti hümn. Riiklike sümbolite ja traditsioonide kõrval on väga oluline väärtustada just kodukohta. Teema eduka käsitletulemusena oskab õpilane nimetada olulisemaid tähtpäevi ning seostada neid isiklike kogemustega.

4. Inimene ja aeg (8 tundi)

Allteemad. Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele).

Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine jne).

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
määrab aega veerandtunnise täpsusega ning seostab seda tegevustega õpilase päevakavas; väärtustab täpsust ja ajalistest kokkulepetest kinnipidamist.	määrab aega minutilise täpsusega ning koostab õpetaja abiga endale otstarbeka ajakulutusega päevakava; kirjeldab positiivsete harjumuste mõju*; nimetab mitmekesiseid positiivseid vaba aja veetmise võimalusi*.

Soovitused teema käsitlemiseks

Inimese tööalase edu saavutamiseks on oluline **orienteeruda ajas**, seda oma tegevusi kavandades arvestada. Lihtsustatud õppele viidud laps peab 5. klassis orienteeruma ajas juba minutilise täpsusega. Kinnistada tuleb varasemaid oskusi (täis-, pool- ja veerandtund). Teema tuleb tihedalt siduda matemaatikatundidega. Aja teema käsitleluses saab tutvustada eri vahendeid aja mõõtmiseks, et laps tunneks eri disaini ja/või mehhanismiga kellasid. See eeldab mitte ainult internetis leitavate piltide tutvustamist, vaid rikkalikku näitmaterjalide hulka klassis, mida õpilased ise katsuda saaksid.

Aja määramisel tuleks rõhutada tegevuse/sündmuse algust, kestust, lõpuaega. Kestuse määramiseks tuleb kasutada stopperit (olgu või kella peal) või seda arvutada. Kella teema on samuti selline, mille käsitus ei tohi piirduda klassitunniga, vaid seda saab pidevalt meenutada ja teiste tegevuste juures kella tundmise oskust arendada. Arutleda saab selle üle, miks tuleb kokkulepitud kellaaegadest kinni pidada, ja mis juhtub, kui seda ei tehta.

Ülesanded, mis nõuavad aastaarvu märkimist, vajavad eeltööd. Kui see osadele lastele keeruline on, siis võib need vahele jätta ning nende lahendamisest loobuda. Lapsed võivad abi küsida ka oma vanematelt.

Vaba aja tegevused sõltuvad paljuski kooli asukohast, õpilase elukohast ja perekonna võimalustest. Teema käsitlel on otstarbekas tutvustada kodulähedasi ja lastele sobivaid vaba aja veetmise võimalusi.

5. Inimene ja teave (8 tundi)

Allteemad. TV-kava (sisu, eakohased saated, telesaadete hulgast valikute tegemine).

Pilt-teatmeteosed, internet: kooli kodulehekülg (teabeallikate kasutamine).

Reklaamide sisu ja eesmärk.

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
hangib koostegevuses teavet koolistendilt (teabeallikate kasutamine).	leiab saatekavast teda huvitavad saated ning märgib need üles*; otsib koostegevuses teavet pilt-teatmeteosest; teadvustab reklaamide eesmärke.

Soovitused teema käsitlemiseks

Teema käsitlemine eeldab tööd rohkete ja erinevate infoallikatega. Oluline on õpilasi suunata vajalikku infot leidma. Näiteks TV-kava analüüsil saab toetuda ka õpilaste endi kogemustele, analüüsides, kust saab teavet TV-saadete kohta (paber kandjal, elektrooniliselt), kuidas saateid otsida, salvestada vms. Et teemat reaalse eluga rohkem siduda, võib õpetaja tundi tuua ka päris saatekava paljundused, et igaüks saaks selle abil koostada oma õhtuse teleprogrammi vms.

Kuna lapsed puutuvad pidevalt kokku mitmesuguste reklaamtekstidega, on oluline õpetada märkama selles leiduvat sõnastatud, aga ka varjatud teavet. Tuleb rõhutada reklaami eesmärke ning näidata selles leiduvat ebaolulist teavet. Vaja on kujundada teadmine, et reklaami eesmärk on panna inimest toodet või teenust kasutama, mistõttu ei pruugi reklaamis olla kirjeldatud ohtusid.

6. Inimene ja töö. Inimene ja asjad (10 tundi)

Allteemad. Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis).

Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest. Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank. Raha kogumine.

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust; planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist; kirjutab ja postitab oma lähedasele kirja või postkaardi.	mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga; teadvustab oma nõudmiste/soovide sõltuvust vajadustest ja pere sissetulekust; hindab asjade väärtust nende vajalikkusest lähtuvalt*.

Soovitused teema käsitlemiseks

Töö teema (sh palk, mõistlikud kulutused, säästude kogumine) on lihtsustatud õppel olevate laste tulevases elus toimetuleku jaoks äärmiselt oluline teema. Palgatöö analüüsil tuleb rõhutada, et paljud oskused, mis tulevad kasuks töö leidmisel ja tööl püsimisel, kujundatakse juba koolis (püsivus, kellaegadest kinnipidamine, vajalike ülesannete õigeaegne sooritamine, sh kodutööd).

Palgatööl käimine võimaldab teenida raha, mille kulutamine nõuab arukaid otsuseid. Tuleb rõhutada, et kulutused peres tuleb kontrolli all hoida ning et esmatähtsad on ikkagi need asjad, millela me elada ei saa. Nii aitame kujundada harjumust kulutusi planeerida ning suuremate ostude tarbeks raha koguda.

7. Inimene, säästlikkus ja turvalisus (10 tundi)

Allteemad. Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus.

Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed) käitlemine kodus majapidamises (prügi sorteerimine ja ära paigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine). Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine.

Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine). Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.

4. klassi lõpuks õpilane	5. klassi lõpuks õpilane
sorteerib klassis tekkivaid olmejäätmeid;	nimetab olmejäätmete käitlemise viise kodus majapidamises;
kirjeldab igapäevaseid turvalise käitumise viise (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas); demonstreerib õpitu olukorras käitumist ohuolukorras ning abi kutsumist*.	peab kinni evakuatsioonireeglitest*; kirjeldab ja teadvustab pürotehnika väärkasutuse ning pommiähvarduse tegemisega kaasnevaid tagajärgi;
	kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis.

Soovitused teema käsitlemiseks

Teismelistele võib palju põnevust pakkuda pommiähvarduste tegemine, sest enamasti nad ei oska ette kujutada selle tagajärgi. Teema käsitlemist toetavad mitmesugused õpetaja poolt korraldatud olukordade läbimängimised ja interneti vabavaras olevad asjakohased videod, mille vaatamine annab materjali aruteluks ning kokkuvõtte ja üldistuse tegemiseks. Kujundada tuleb arusaam, et ka pürotehnika kasutamine häirib paljusid (linnud, lemmikloomad) ning võib olla tervisele ohtlik.

Turvalisuse teema käsitlel tuleks lisaks üldprobleemidele keskenduda eelkõige kohalikele oludele, tõstes laste teadlikkust võimalikest ohtudest ja käitumisest siis, kui midagi tõepoolest juhtunud on. Turvalisuse teema käsitlemise eesmärk on, et 5. klassi õpilased suudaksid vältida endale ohtlikke olukordi ja teaks, kuidas õnnetuse korral käituda.

Kokkuvõtteks

Õppetegevus peaks olema suunatud inimeseõpetuses sellele, et **põhikooli lõpetaja**

- 1) tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise/arenemisega seotud muutusi ja vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- 2) hoolitseb iseenda ja kaaslaste tervise eest (isiklik ja pere hügieen, tervislikud eluviisid, esmaabi); väldib ennast ja teisi kahjustavat käitumist;
- 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- 4) hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- 5) otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 6) tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
- 7) järgib olmesuhtlemiseks vajalikke sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti;
- 8) tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi.

Loe lisaks

- Karlep, K. Lihtsustatud õppekava rakendamise põhimõtted ja põhjused. Eripedagoogika. Lihtsustatud õppekava, nr 38, 2012.
- Karlep, K. Kõnearendus. TÜ 2003 <https://dspace.ut.ee/handle/10062/51226>
- Karlep, K. Suhtlemine ja kirjaliku dialoogi analüüs. Eripedagoogika. Logopeedia ja emakeel, nr 36, aprill 2011.
- Põiklik, E. Soovituslik ainesisu. Inimeseõpetus lihtsustatud õppes. 2011
<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=erle+p%C3%B5iklik+inimese%C3%B5petus+lihtsustatud+%C3%B5ppekavas>
- Põhikooli riikliku õppekava Lisa 1. Lihtsustatud õpe.
https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/1281/2201/0014/VV182_lisa1.pdf#